

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Майя НІКОЛАЄВА

26 " січня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи с/г виробництва та аграрної економіки

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія.

Освітньо-професійна програма: «Землекористування і оцінка земель».

Робоча програма навчальної дисципліни "Основи с/г виробництва та аграрної економіки". Одеса: ОНУ, 2024. 21 с.

Розробники: Тригуб Валентина Іванівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру.
Тортік Микола Йосипович – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 6 від "12" 01 2024 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП "Землекористування і оцінка земель»

(Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету

Протокол № 4 від "25" 01 2024 р.

Голова НМК

(підпис)

(Віталій СИЧ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 4.0 годин – 120 змістових модулів – 4	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва) Спеціальності <u>106. Географія;</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: ОКР - бакалавр	Обов'язкова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		4-й	
		<i>Семестр</i>	
		7-й	
		<i>Лекції</i>	
		34 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		-	
		<i>Самостійна робота</i>	
		66 год.	
Форма підсумкового контролю: іспит			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу - надати студентам уявлення про основні теоретичні положення наукового землеробства та рослинництва, практичні прийоми підвищення ефективної родючості ґрунтів і врожайності сільськогосподарських культур. Ознайомити студентів із закономірностями раціональної організації і ведення с/г виробництва в аграрних формуваннях, розвитку сільського господарства, формування АПК в умовах ринкової економіки, дослідженні способів поєднання праці із засобами виробництва, що сприяє підвищенню його ефективності.

Завдання курсу – ознайомити студентів з термінами, що використовуються в науковій дисципліні; ознайомити з факторами життя рослин і законами землеробства; усвідомити виключну роль застосування комплексу заходів по боротьбі з бур'янами та особливу роль сівозмін в системі заходів по підвищенню родючості ґрунтів і врожайності с/г культур; дати уявлення про поняття систем землеробства, їх історичний розвиток і складові частини (ланки) сучасних систем; дати характеристику біологічних особливостей основних с/г культур, їх значення в народному господарстві, ареали розповсюдження і особливості вирощування; ознайомити з чинним законодавством, що регулює земельні відносини та ресурси; усвідомити роль с/г в структурі агропромислового комплексу України; дати уявлення про пошук шляхів найефективнішого використання земельних, трудових і матеріально-технічних ресурсів в с/г; ознайомити з економічними і правовими засадами підприємництва в с/г; знати економіко-правові засади функціонування різних с/г підприємств та форм господарювання; вміти обґрунтовувати шляхи організаційно-господарського зміцнення підприємств, узагальненні нових явищ в організації і плануванні виробництва.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

а) загальних (ЗК):

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

в) фахових компетентностей спеціальності (ФК):

ФК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах.

ФК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтної оболонки.

ФК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

ФК12. Здатність проводити польові та камеральні роботи ґрунтознавчо-географічного спрямування.

ФК13. Здатність надавати правову оцінку природокористування та використання ґрунтово-земельних ресурсів, оцінку сучасного стану землекористування, виділяти головні проблемні питання та надавати шляхи їх вирішення з метою оптимізації ґрунто- і землекористування

Програмними результатами навчання (ПРН) є:

Р01. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.

Р09. Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

P10. Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні.

P13. Вміти застосовувати географічні і ґрунтознавчі методи в практичній діяльності, аналізувати результати оцінки стану природо-, ґрунто- і землекористування, проводити оцінювання ґрунтів і земель та надавати рекомендації щодо підвищення еколого-економічної ефективності використання земель.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- роль с/г в структурі агропромислового комплексу України;
- прийоми основного і поверхневого обробітків ґрунту;
- основні види бур'янів і їх шкідливу дію на розвиток культурних рослин;
- основні заходи по боротьбі з бур'янами;
- характеристику попередників с/г культур .
- морфологічні особливості основних польових культур і технологію їх

вирощування;

- визначення термінів, що використовуються в науковій дисципліні;
- чинне законодавство, що регулює земельні відносини та ресурси;
- роль с/г в структурі агропромислового комплексу України;
- економіко-правові засади функціонування різних с/г підприємств та форм

господарювання;

- економічні і правові засади підприємництва в с/г
- суть і методику визначення ресурсного потенціалу сільського господарства та його

ефективності;

- основні закономірності інтенсивного розвитку сільського господарства;
- виробничо-економічні особливості ефективного розвитку сільськогосподарських

галузей;

вміти:

- оцінювати вплив космічних і земних факторів на ріст і розвиток рослин;
- показувати тісний взаємозв'язок законів землеробства;
- правильно складати схеми сівозмін для різних природних зон з урахуванням

спеціалізації виробництва;

- правильно формулювати основні задачі зональних систем землеробства з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов території;

- користуватися збірниками нормативно - правових актів, науково - практичними коментарями до законодавчих актів, а також довідковими матеріалами, статистичними даними та іншими джерелами щодо тематики наукової дисципліни;

- застосовувати набуті знання і навички в процесі вирішення практичних ситуацій та визначати чинники підвищення економічної ефективності галузей сільського господарства.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи загального землеробства

Тема 1. Зміст загального землеробства. Земля в сільськогосподарському виробництві і її основні особливості. Історичний розвиток землеробства і його особливості.

Тема 2. Фактори життя рослин і закони землеробства. Земні фактори життя (волога, повітря, поживні речовини), їх роль і заходи регулювання. Космічні фактори (світ, тепло), їх роль і заходи регулювання. Групи факторів родючості ґрунту (біологічні, агрофізичні, агрохімічні). Біологічні фактори (органічна речовина, ґрунтова біота, фітосанітарний стан). Агрофізичні фактори (гранулометричний склад, структура, будова і складення ґрунту). Агрохімічні фактори (вміст поживних речовин, склад вбирного комплексу, реакція середовища). Закони землеробства.

Тема 3. Родючість і окультуреність ґрунтів. Види родючості ґрунтів. Основні вимоги до родючого ґрунту. Поняття терміну окультурення ґрунту. Речовинна і енергетична основа родючості ґрунту. Групи факторів родючості ґрунту (біологічні, агрофізичні, агрохімічні). Біологічні фактори (органічна речовина, ґрунтова біота, фітосанітарний стан). Агрофізичні фактори (гранулометричний склад, структура, будова і складення ґрунту). Агрохімічні фактори (вміст поживних речовин, склад вбирного комплексу, реакція середовища).

Тема 4. Бур'яни і міри боротьби з ними. Загальні відомості про бур'яни. Основні причини шкідливої дії бур'янів в посівах с/г культур. Рівні забур'яненості або пороги шкідливості бур'янів в посівах (фітоценотичний, критичний, економічний). Чутливість культурних рослин до бур'янів в залежності від фази росту. Біологічні особливості бур'янів. Класифікація бур'янів за біологічними ознаками. Групи малорічних бур'янів. Групи багаторічних бур'янів. Паразитні і напівпаразитні бур'яни. Міри боротьби з бур'янами (агротехнічні, біологічні і хімічні).

Тема 5. Наукові основи обробітку ґрунту. Поняття обробітку ґрунту і його вплив на фізичні властивості і розвиток рослин. Основні завдання обробітку ґрунту. Технологічні операції при обробітку ґрунту. Прийоми основного обробітку ґрунту (оранка, безполицевий обробіток, плоскорізний обробіток. Прийоми поверхневого обробітку ґрунту. Принципи мінімалізації обробітку ґрунту. Система обробітку ґрунту під ярі культури (основний, передпосівний, післяпосівний) – основні завдання і прийоми.

Тема 6. Сівозміни. Системи землеробства. Наукові поняття сівозміни (визначення сівозміни, схема сівозміни, ротація сівозміни, ротаційна таблиця, збірні поля, беззмінні посіви, повторні посіви). Теорії сівозмін. Сучасна теорія сівозмін і основні її принципи. Агротехнічна характеристика попередників сільськогосподарських культур. Класифікація сівозмін - типи і види. Польові сівозміни і особливості їх запровадження в різних природних зонах. Кормові і спеціальні сівозміни. Сівозміни у зрошуваному землеробстві, особливості і специфіка. Основні принципи побудови сівозмін. Основні поняття системи землеробства. Історичний розвиток систем землеробства і їх особливості (примітивні, екстенсивні, перехідні, сучасні інтенсивні). Основні ланки сучасних систем землеробства.

Змістовий модуль 2. Основи рослинництва.

Тема 7. Загальні питання рослинництва. Роль зелених рослин в житті планети. Основні центри видового різноманіття і походження культурних рослин. (за Вавиловим М.). Особливості їх розмноження, росту і розвитку. Виробнича і ботаніко-біологічна класифікація польових культур.

Тема 8. Насіння і сівба. Насіння сільськогосподарських культур, його різноякісність і причини, що її обумовлюють. Головні фактори, що впливають на якість насіння. Посівні якості насіння – чистота, крупність, вирівняність, вологість, схожість (енергія проростання і сила росту). Основні вимоги до сівби – оптимальна площа живлення, правильна глибина посіву, обґрунтована норма посіву. Способи рядкового посіву. Строки сівби ярих і озимих культур.

Тема 9. Біологічні особливості, технологія вирощування основних с/г культур. Морфологічні особливості. Хімічний склад рослин. Технологія вирощування – біологічні особливості, місце в сівозміні, добрива, обробіток ґрунту, посів, догляд за посівами, збирання врожаю.

Змістовий модуль 3. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості. Економіко-правові умови функціонування сучасних с/г підприємств і об'єднань.

Тема 10. Предмет, методи та завдання науки і дисципліни. Агропромисловий комплекс України (АПК). Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості. Організація виробництва та підприємницької діяльності в аграрних

формуваннях. Поняття та предмет науки. Завдання науки і її місце серед інших наук. Методи науки і прийоми досліджень.

Поняття агропромислового комплексу, його склад, місце і значення в економіці України. Сільське господарство - основна ланка АПК. Сучасний стан АПК України і підвищення ефективності на основі збалансованого розвитку всіх його ланок. Інтерпретація (розуміння) зайнятості у сільському господарстві, виходячи з чисельності працюючих в ланках АПК

Тема 11. Сучасні с/г підприємства і об'єднання. Види підприємств і об'єднань. Форми власності та господарювання. Види аграрних формувань. Сільськогосподарські підприємства. Організаційні форми міжгосподарських та агропромислових об'єднань. Оренда земель.

Тема 12. Економіко-правові засади функціонування фермерських господарств. Нормативно-правове забезпечення роботи фермерських господарств Організаційно-економічні основи селянських (фермерських) господарств. Місце фермерського господарства в системі підприємницької діяльності. Створення фермерського господарства. Виробнича діяльність селянських (фермерських господарств). Підтримка розвитку фермерських господарств. Шляхи підвищення ефективності роботи фермерських господарств. Кооперування селянських (фермерських) господарств.

Тема 13. Економіко-правові засади функціонування особистих селянських господарств населення. Поняття та нормативно-правове забезпечення роботи особистих селянських господарств. Місце та спеціалізація особистих селянських господарств в економіці сільського господарства України. Шляхи підвищення ефективності функціонування особистих селянських господарств.

Змістовий модуль 4. Ресурсний потенціал с/г. Ринкові механізми господарювання в с/г. Економічні і правові засади підприємництва

Тема 14. Ресурсний потенціал с/г. Земельні ресурси та їх використання. Земля - головний засіб виробництва в сільському господарстві. Класифікація земель за цільовим призначенням. Сільськогосподарські угіддя, їх структура. Державний земельний кадастр. Бонітування ґрунтів. Економічна оцінка землі. Грошова оцінка землі. Земельна реформа. Основні напрямки підвищення економічної ефективності використання землі в сільському господарстві.

Тема 15. Трудові ресурси сільського господарства. Поняття і склад трудових ресурсів та їх класифікація. Динаміка і структура трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Показники ефективності використання трудових ресурсів. Напрями покращення використання трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві.

Тема 16. Елементи ринкового механізму господарювання. Маркетингова політика аграрних підприємств. Ціна, попит, пропозиція і конкуренція як елементи ринкового механізму господарювання. Поняття, роль і форми ринкової конкуренції. Монополізм і його види. Формування маркетингової політики суб'єктів аграрного ринку. Маркетингове позиціонування як засіб посилення конкурентних позицій. Маркетингова стратегія екологічного підприємництва.

Тема 17. Підприємництво як вид економічної діяльності. Економічні і правові засади підприємництва. Поняття і зміст підприємництва. Підприємництво як вид економічної діяльності. Державне регулювання підприємницької діяльності. Суб'єктивно-психологічні аспекти підприємництва в с/г. Правове регулювання підприємницької діяльності. Тактика і стратегія підприємницької діяльності. Економічне забезпечення підприємницької діяльності. Проблеми підприємництва в Україні.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усьо- го	у тому числі				Усьо- го	у тому числі			
		л	п/с	лаб.	с.р.		л	п/с	лаб.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Основи загального землеробства										
<i>Тема 1.</i> Зміст загального землеробства.	5	2			3					
<i>Тема 2.</i> Фактори життя рослин і закони землеробства.	5	2			3					
<i>Тема 3.</i> Родючість і окультуреність ґрунтів	8	2	2		4					
<i>Тема 4.</i> Бур'яни і міри боротьби з ними.	8	2	2		4					
<i>Тема 5.</i> Наукові основи обробітку ґрунту	5	2			3					
<i>Тема 6.</i> Сівозміни. Системи землеробства	9	2	2		5					
Разом за змістовим модулем 1	40	12	6		22					
Змістовий модуль 2. Основи рослинництва.										
<i>Тема 7.</i> Загальні питання рослинництва	4	2			2					
<i>Тема 8.</i> Насіння і сівба	8	2	2		4					
<i>Тема 9.</i> Біологічні особливості, технологія вирощування основних с/г культур.	10	2	2		6					
Разом за змістовим модулем 2	22	6	4		12					
Змістовий модуль 3. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості. Економіко-правові умови функціонування сучасних с/г підприємств і об'єднань.										
<i>Тема 10.</i> Предмет, методи та завдання науки і дисципліни. Агропромисловий комплекс України (АПК).	8	2	2		4					
<i>Тема 11.</i> Сучасні с/г підприємства і об'єднання. Оренда як тип підприємницької діяльності	6	2			4					
<i>Тема 12.</i> Економіко-правові засади функціонування фермерських господарств.	7	2	1		4					
<i>Тема 13.</i> Економіко-правові засади функціонування особистих селянських господарств населення.	7	2	1		4					
Разом за змістовим модулем 3	28	8	4		16					

Змістовий модуль 4. Ресурсний потенціал с/г. Ринкові механізми господарювання в с/г. Економічні і правові засади підприємництва									
Тема 14. Ресурсний потенціал с/г. Земельні ресурси та їх використання. Трудові ресурси с/г.	7	2	1		4				
Тема 15. Трудові ресурси сільського господарства.	7	2	1		4				
Тема 16. Елементи ринкового механізму господарювання. Маркетингова політика аграрних підприємств.	8	2	2		4				
Тема 17. Підприємництво як вид економічної діяльності. Економічні і правові засади підприємництва.	8	2	2		4				
Разом за змістовим модулем 4	30	8	6		16				
Усього годин	120	34	20		72				

5. Теми семінарських занять

Навчальною програмою не передбачено

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин, д/з
Змістовий модуль 1. Основи загального землеробства		
1	Групи факторів родючості ґрунтів. Групи факторів родючості ґрунту (біологічні, агрофізичні, агрохімічні). Біологічні фактори (органічна речовина, ґрунтова біота, фітосанітарний стан). Агрофізичні фактори (гранулометричний склад, структура, будова і складення ґрунту). Агрохімічні фактори (вміст поживних речовин, склад вбирного комплексу, реакція середовища).	2
2.	Малорічні і багаторічні бур'яни і їх характеристика. Чутливість культурних рослин до бур'янів в залежності від фази росту. Біологічні особливості різних груп бур'янів. Знайомство с гербарієм бур'янів.	2
3.	Особливості складання схем сівозмін. Сучасна теорія сівозмін і основні її принципи. Агротехнічна характеристика попередників сільськогосподарських культур. Класифікація сівозмін - типи і види. Основні принципи побудови сівозмін.	2
Змістовий модуль 2. Основи рослинництва.		
4.	Посівні якості насіння. Головні фактори, що впливають на якість насіння. Посівні кості – чистота, крупність, вирівняність, вологість, схожість (енергія проростання і сила росту).	2
5.	Особливості технології вирощування с/г культур. Технологія вирощування – біологічні особливості, місце в сівозміні, добрива, обробіток ґрунту, посів, догляд за посівами, збирання врожаю.	2

Змістовий модуль 3. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості. Економіко-правові умови функціонування сучасних с/г підприємств і об'єднань.		
6.	<i>Агропромисловий комплекс України (АПК).</i> Поняття агропромислового комплексу, його склад, місце і сучасне значення в економіці України.	2
7	<i>Економіко-правові засади функціонування фермерських та особистих селянських господарств населення.</i> Оренда як одна із форм сучасного господарювання: економіко-правові засади функціонування орендних підприємств	2
Змістовий модуль 4. Ресурсний потенціал с/г. Ринкові механізми господарювання в с/г. Економічні і правові засади підприємництва		
8.	<i>Ресурсний потенціал с/г.</i> Земельні ресурси та їх використання. Трудові ресурси с/г.	2
9.	<i>Елементи ринкового механізму господарювання.</i> Маркетингова політика аграрних підприємств.	2
10.	<i>Підприємництво як вид економічної діяльності.</i> Економічні і правові засади підприємництва. Інтенсифікація сільського господарства. Якість с/г продукції та конкурентоспроможність аграрних підприємств. Спеціалізація і концентрація виробництва	2
Усього годин		20

7. Теми лабораторних занять

Навчальною програмою не передбачено

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Основи загального землеробства		
1	<i>Зміст загального землеробства.</i> Земля в сільськогосподарському виробництві і її основні особливості. Історичний розвиток землеробства і його особливості.	3
2	<i>Фактори життя рослин і закони землеробства.</i> Космічні фактори (світ, тепло), їх роль і заходи регулювання. Земні фактори життя (волога, повітря, поживні речовини), їх роль і заходи регулювання. Закони землеробства.	3
3	<i>Родючість і окультуреність ґрунтів.</i> Біологічні фактори (органічна речовина, ґрунтова біота, фітосанітарний стан). Агрофізичні фактори (гранулометричний склад, структура, будова і складення ґрунту). Агрохімічні фактори (вміст поживних речовин, склад вбирного комплексу, реакція середовища). Поняття окультуреності ґрунту.	4
4	<i>Бур'яни і міри боротьби з ними.</i> Загальні відомості про бур'яни. Основні причини шкідливої дії бур'янів в посівах с/г культур. Рівні забур'яненості або пороги шкідливості бур'янів в посівах (фітоценотичний, критичний, економічний).	4
5	<i>Наукові основи обробітку ґрунту.</i> Поняття обробітку ґрунту і його вплив на фізичні властивості і розвиток рослин. Основні завдання обробітку ґрунту.	3

6	Сівозміни. Наукові поняття сівозміни (визначення сівозміни, схема сівозміни, ротація сівозміни, ротаційна таблиця, збірні поля, беззмінні посіви, повторні посіви). Теорії сівозмін.	3
7	Системи землеробства. Основні поняття системи землеробства. Історичний розвиток систем землеробства і їх особливості (примітивні, екстенсивні, перехідні, сучасні інтенсивні). Основні ланки сучасних систем землеробства.	2
Разом за змістовним модулем 1		22
Змістовий модуль 2. Основи рослинництва		
8	Загальні питання рослинництва. Роль зелених рослин в житті планети. Основні центри видового різноманіття і походження культурних рослин. (за Вавиловим М.). Особливості їх розмноження, росту і розвитку. Виробнича і ботаніко-біологічна класифікація польових культур	4
9	Насіння і сівба. Насіння сільськогосподарських культур, його різноякісність і причини, що її обумовлюють. Головні фактори, що впливають на якість насіння. Посівні якості насіння – чистота, крупність, вирівняність, вологість, схожість (енергія проростання і сила росту). Основні вимоги до сівби – оптимальна площа живлення, правильна глибина посіву, обґрунтована норма посіву. Способи рядкового посіву. Строки сівби ярих і озимих культур.	4
10	Біологічні особливості, технологія вирощування зернових і зернобобових культур. Морфологічні особливості. Хімічний склад рослин. Технологія вирощування – біологічні особливості, місце в сівозміні, добрива, обробіток ґрунту, посів, догляд за посівами, збирання врожаю.	4
Разом за змістовним модулем 2		12
Змістовий модуль 3. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості. Економіко-правові умови функціонування сучасних с/г підприємств і об'єднань.		
11	Предмет, методи та завдання науки аграрна економіка. Особливості с/г використання. Яке значення має сільське господарство в економіці України? Від чого залежать наслідки господарювання в сільському господарстві? Нові форми господарювання та перспективи їх розвитку? Особливості сільського господарства, за рахунок яких галузь відрізняється від інших галузей національного господарства? З чим пов'язаний сезонний характер сільськогосподарського виробництва?	2
12	Агропромисловий комплекс України (АПК). Сільське господарство - основна ланка АПК. Сучасний стан АПК України і підвищення ефективності на основі збалансованого розвитку всіх його ланок.	2
13	Сучасні с/г підприємства і об'єднання. Види підприємств і об'єднань. Форми власності та господарювання. Види аграрних формувань. Сільськогосподарські підприємства.	4
14	Економіко-правові засади функціонування фермерських господарств. Місце фермерського господарства в системі підприємницької діяльності. Створення фермерського господарства. Виробнича діяльність селянських (фермерських господарств). Підтримка розвитку фермерських господарств. Шляхи підвищення ефективності роботи фермерських	4

	господарств. Кооперування селянських (фермерських) господарств.	
15	Економіко-правові засади функціонування особистих селянських господарств населення. Місце та спеціалізація особистих селянських господарств в економіці сільського господарства України. Шляхи підвищення ефективності функціонування особистих селянських господарств.	2
16	Оренда земель. Оренда як одна із форм сучасного господарювання: економіко-правові засади функціонування орендних підприємств	2
Разом за змістовним модулем 3		16
Змістовий модуль 4. Ресурсний потенціал с/г. Ринкові механізми господарювання в с/г. Економічні і правові засади підприємництва		
17	Ресурсний потенціал с/г. Земельні ресурси та їх використання. Поняття ресурсного потенціалу сільського господарства. Методичні основи оцінки ресурсного потенціалу. Економічна ефективність використання ресурсного потенціалу сільського господарства і шляхи її підвищення. Особливості використання землі в сільському господарстві. Земельний фонд України і його використання. Земельний кодекс України – основа регулювання земельних відносин. Державний земельний кадастр. Ринок землі. Економічна ефективність використання землі в сільськогосподарських підприємствах та основні напрями її підвищення.	2
18	Трудові ресурси сільського господарства. Продуктивність праці в сільському господарстві. Поняття і склад трудових ресурсів та їх класифікація. Динаміка і структура трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Показники ефективності використання трудових ресурсів. Напрями покращення використання трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві.	2
19	Матеріально-технічна база сільського господарства. Інфраструктура сільського господарства. Поняття і особливості матеріально-технічної бази сільського господарства. Енергетичні ресурси підприємства. Машинно-тракторний парк і ефективність його використання. Транспортні засоби та їхнє використання. Сутність і значення інфраструктури в сільському господарстві. Економічне значення виробничої інфраструктури. Соціальна інфраструктура та її значення в розвитку сільськогосподарства. Ознаки, за якими класифікують інфраструктуру. Яке значення має інфраструктура в сільському господарстві? Що являє собою виробнича інфраструктура. Місце та роль виробничої інфраструктури в системі суспільного виробництва? Основні галузі та підрозділи, що входять до виробничої інфраструктури. Від чого залежать склад та розміри об'єктів виробничої інфраструктури. Складові соціальної інфраструктури.	2
20	Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства. Види цін. Ціни на продукцію в сільському господарстві.	2
21	Інтенсифікація сільського господарства. Спеціалізація і концентрація виробництва. Якість сільськогосподарської продукції та конкурентоспроможність аграрних підприємств. Суть інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.	2

	Показники інтенсифікації сільськогосподарського виробництва Основні напрями інтенсифікації та шляхи підвищення її ефективності. Суть і об'єктивні умови розвитку спеціалізації аграрних підприємств. Концентрація сільськогосподарського виробництва. Інтеграційні процеси в сільськогосподарському виробництві.	
22	Підприємництво як вид економічної діяльності. Економічні і правові засади підприємництва. Поняття і зміст підприємництва. Суб'єктивно-психологічні аспекти підприємництва в с/г. Тактика і стратегія підприємницької діяльності в с/г. Економічне забезпечення підприємницької діяльності. Проблеми підприємництва в Україні.	2
23	Елементи ринкового механізму господарювання. Маркетингова політика аграрних підприємств. Ціна, попит, пропозиція і конкуренція як елементи ринкового механізму господарювання. Поняття, роль і форми ринкової конкуренції. Монополізм і його види. Формування маркетингової політики суб'єктів аграрного ринку.	2
24	Наукові основи раціонального природокористування в сільському господарстві. Сутність раціонального природокористування в сільському господарстві. Екологізація виробництва сільськогосподарської продукції. Економічна ефективність природоохоронних заходів. Удосконалення економічного механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища.	2
Разом за змістовним модулем 4		16
Всього		66

До самостійної роботи відноситься:

[1] – підготовка до лекцій та практичних занять;

[2] – презентації за вибраною темою.

9. Методи навчання

Лекції із застосуванням методів пояснювально-ілюстративного (мультимедійні презентації) викладання, обговорення проблемних ситуацій та диспуту; лабораторно-практичні заняття з наочними демонстраціями; виконання індивідуальних завдань.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточне контрольне опитування, оцінювання лабораторно-практичних робіт та виконання індивідуальних завдань; підсумковий контроль – екзамен. В обов'язковому порядку здійснюється облік відвідування студентами усіх видів занять.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	У повному обсязі володіє фактичним програмним матеріалом, вільно викладає його під час усних і письмових відповідей. Розуміє та може змістовно викласти	Глибоко та всебічно розкриває сутність лабораторно-практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та

	<p>особливості нормативно-правового регулювання земель різного цільового призначення в Україні. Характеризує законодавчі акти в сфері охорони та регулювання ґрунтово-земельними ресурсами. Аналізує вплив земних і космічних факторів на розвиток рослин, законодавчого забезпечення щодо регулювання земельними ресурсами, робить відповідні висновки й узагальнення. Висловлює та аргументує своє ставлення до альтернативних поглядів на більшість питань. Висвітлює власний підхід щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання земель різного призначення та їх охорони</p>	<p>додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних завдань при самостійній роботі. Виконав та успішно здав всі лабораторні та практичні роботи.</p>
Добре	<p>Самостійно висвітлює визначення основних понять і термінів, характеризує законодавчі акти в сфері регулювання земельними ресурсами. Висвітлює сучасні проблемні питання щодо регулювання земельних ресурсів різного призначення. Дає розгорнуту відповідь, пояснюючи логіку суджень, наводить приклади. Разом з тим, студент допускає окремі помилки та неточності, що не впливає на загальний характер відповіді.</p>	<p>Правильно вирішив більшість лабораторно-практичних завдань; має стійкі навички їх виконання. Всі роботи здані своєчасно.</p>
Задовільно	<p>Знання студента заучені з підручника чи навчального посібника, висвітлює їх за допомогою конспекта чи викладача. Дає нечіткі визначення основних понять і термінів. Відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів, допускає значні помилки.</p>	<p>Може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Виконав більшу частину лабораторно-практичних робіт.</p>
Незадовільно з можливістю повторного складання	<p>Студент не володіє матеріалом, потребує подальшої роботи над засвоєнням основних положень предмету.</p>	<p>Недостатньо розкриває сутність лабораторно-практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, відсутні сформовані уміння та навички. Не виконав жодної лабораторно-практичної роботи.</p>

Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не володіє навчальним матеріалом не орієнтується в предметі, потребує подальшої роботи над засвоєнням основних положень предмету	Не виконав жодної лабораторно-практичної роботи, може виконати лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача
--	--	--

11. Питання для підсумкового контролю знань

Змістовий модуль 1-2

1. Особливості землі в сільськогосподарському виробництві.
2. Історичний розвиток землеробства і його особливості. Сучасний зміст наукового землеробства.
3. Космічні фактори життя рослин і способи їх регулювання.
4. Земні фактори життя рослин і способи їх регулювання
5. Закони землеробства і їх сутність.
6. Поняття родючості і окультуреності ґрунтів. Основні види родючості ґрунтів. Речовинна і енергетична основа родючості ґрунту.
7. Групи факторів родючості ґрунту (біологічні, агрофізичні, агрохімічні).
8. Загальні відомості про бур'яни. Основні причини шкідливої дії бур'янів в посівах с/г культур. Рівні забур'яненості або пороги шкідливості бур'янів в посівах (фітоценотичний, критичний, економічний). Чутливість культурних рослин до бур'янів в залежності від фази росту.
9. Біологічні особливості бур'янів. Класифікація бур'янів за біологічними ознаками.
10. Міри боротьби з бур'янами (агротехнічні, біологічні і хімічні).
11. Поняття обробітку ґрунту і його вплив на фізичні властивості і розвиток рослин. Основні завдання обробітку ґрунту. Технологічні операції при обробітку ґрунту.
12. Прийоми основного і поверхневого обробітку ґрунту. Принципи мінімалізації обробітку ґрунту. Система обробітку ґрунту під ярі і озимі культури (основний, передпосівний, післяпосівний) – основні завдання і прийоми.
13. Наукові поняття сівозміни (визначення сівозміни, схема сівозміни, ротація сівозміни, ротаційна таблиця, збірні поля, беззмінні посіви, повторні посіви). Теорії сівозмін.
14. Агротехнічна характеристика попередників сільськогосподарських культур. Класифікація сівозмін – типи і види.
15. Польові сівозміни і особливості їх запровадження в різних природних зонах. Кормові і спеціальні сівозміни. Сівозміни у зрощуваному землеробстві, особливості і специфіка.
16. Основні принципи побудови сівозмін.
17. Основні поняття системи землеробства. Історичний розвиток систем землеробства і їх особливості.
18. Основні ланки сучасних систем землеробства.
19. Основні центри видового різноманіття і походження культурних рослин.
20. Виробнича і ботаніко-біологічна класифікація польових культур.
21. Насіння сільськогосподарських культур, його різноякісність і причини, що її обумовлюють. Головні фактори, що впливають на якість насіння.
22. Посівні якості насіння – чистота, крупність, вирівняність, вологість, схожість (енергія проростання і сила росту). Основні вимоги до сівби – оптимальна площа живлення, правильна глибина посіву, обґрунтована норма посіву. Способи рядкового посіву. Строки сівби ярих і озимих культур.
23. Біологічні особливості, технологія вирощування зернових і зернобобових культур.
24. Біологічні особливості, технологія вирощування олійних культур.
25. Біологічні особливості, технологія вирощування цукроносних культур.
26. Біологічні особливості, технологія вирощування крохмальноносних культур.
27. Біологічні особливості, технологія вирощування кормових культур.

Змістовий модуль 3-4

28. Сільське господарство як галузь економіки України, його продукція і основне завдання. Основні особливості сільськогосподарського виробництва.
29. Основні галузі сільського господарства і стан виробництва основних видів продукції.
30. Агропромисловий комплекс України, його сутність і головне завдання. Сфери матеріального виробництва АПК.
31. Характеристика землі як головного засобу виробництва. Родючість ґрунтів.
32. Розподіл та структура сільськогосподарських угідь.
33. Розвиток земельних відносин. Земельна реформа.
34. Ринок землі. Оренда землі.
35. Види економічної оцінки земель. Сутність та показники ефективності використання землі. Шляхи підвищення ефективності використання землі.
36. Поняття фермерського господарства, його мета і завдання. Місце фермерського господарства в системі агропромислового комплексу. Права та обов'язки фермерського господарства.
37. Які основні документи необхідні для організації фермерського господарства? Який порядок надання земельних ділянок для ведення фермерського господарства. Права і обов'язки господарства як власника земельної ділянки і землекористувача. Трудові відносини в фермерському господарстві, їх особливості.
38. Перспективні напрями розвитку фермерських господарств: організація орендної діяльності, кооперування.
Методи державної підтримки розвитку фермерських господарств.
39. Поняття ринку праці.
40. Трудові ресурси – головна продуктивна сила і трудовий потенціал підприємства. Сучасні тенденції у зміні чисельності і складі трудових ресурсів.
51. Роль с/г підприємства в економіці країни. Класифікація підприємств та їх види.
52. Підприємницька діяльність у с/г, її види та принципи.
53. Сутність та класифікація ринку. Сутність попиту. Характеристика еластичності попиту по ціні. Сутність та характеристика препозиції.
54. Характеристика інфраструктури ринку. Характеристика та особливості ринку сільськогосподарської продукції.
55. У чому полягає сутність та особливості матеріально-технічної бази сільського господарства?
56. Інтенсифікація виробництва, її рівень та показники. Основні шляхи підвищення ефективності інтенсифікації аграрних підприємств.
57. Поняття якості продукції, її рівень та фактори її обґрунтування. Основні показники якості продукції. Основні шляхи поліпшення якості продукції сільського господарства.
58. Поняття конкурентоспроможності продукції та її параметри.
59. Стандартизація, її суть і значення для поліпшення якості продукції.
60. Маркетингова діяльність підприємства, його функції і основні завдання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Модулі				Підсумковий контроль (екзамен)	Сума балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4		
T1-T6	T7-T9	T10-T13	T14-T17	20	100
20	20	20	20		

T1, T2 ... T17 – теми змістових модулів

13. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D		
60-69	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Навчально-методичне забезпечення

Робоча програма та силабус навчальної дисципліни; опорні конспекти лекцій; підручники і навчальні посібники, мультимедійні презентації; плани семінарських занять; навчально-методичні матеріали (Тригуб В.І., Тортік М.Й. Основи сільськогосподарського виробництва та аграрної економіки: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс. 2021. 110 с.), якими забезпечуються студенти під час виконання практично-семінарських занять і розміщені в Гугл-класі, а також питання для поточного і підсумкового контролю знань, самостійної роботи; тести для поточного і підсумкового контролю знань.

15. Рекомендована література

Основна

для змістових модулів 1 і 2

1. Герасько Т.В. Еколого-біологічне (органічне) рослинництво. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2013. 124 с.
2. Гудзь В. П., Примака І.Д., Будьоний Ю.В., Танчик С. П. Землеробство : Підручник / за ред.. В. П. Гудзя. К.: Центр учбової літератури, 2010. 464 с.
3. Землеробство: Підручник / за ред. В.О. Єщенка. Вища освіта, 2013. 336 с
4. Землеробство: Підручник / за ред. І. Д. Примака. К., 2020. 578 с.
5. Лозовіцький П.С. Основи землеробства та рослинництва. Книга 1. Землеробство. Навчальний посібник. К., 2010. 268 с.
6. Лозовіцький П.С. Основи землеробства та рослинництва. Книга 2. Рослинництво: Посібник для вищих учбових закладів. К. 2010. 268 с.
7. Механічний обробіток ґрунту: історія, теорія, практика / за ред. І. Д. Примака. К., 2019. 428 с.
8. Наукові основи управління бур'яновим компонентом агрофітоценозів України: навчальний посібник./ за ред. І. Д. Примака. Вінниця : ТВОРИ, 2021. 448 с.
9. Сівозміни: Підручник / за ред. І. Д. Примака. К., 2019. 365 с
10. Харченко О.В., Міщенко Ю.Г., Масик І. М. [та ін.]. Агроекономічне та екологічне обґрунтування сівозміни: монографія. 2015. 69 с.
11. Фурман В.М., Троцюк В.С., Ковальчук Н.С. Землеробство: навчальний посібник. Рівне: НУВГП. 2015. 357 с.

для змістових модулів 3 і 4

1. Андрійчук В.Г., Сас І.С. Концентрація в аграрній сфері економіки: проблемні аспекти :

Монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 303 с.

2. Гуроров О.І., Шарко І.О. Оцінка земель і ресурсного потенціалу в сільському господарстві: теоретичні та практичні підходи : монографія. Харків: «Точка», 2012. 255 с.
3. Рогач С.М., Гуцул Т.А., Ільків Л.А. Економіка природокористування: Підручник /. За ред. д-ра екон. наук, проф., Рогач С.М.. К.: КОМПРИНТ. 2017. 512с.
4. Рогач С.М., Суліма Н.М., Гуцул Т.А., Ільків Л.А, Ярема Л.В. Економіка сільського господарства: Навчальний посібник. Київ: ЦП "Компринт", 2020. 546 с.
5. Рогач С.М., Суліма Н.М., Гуцул Т.А. Економіка підприємств (в схемах і таблицях). Навчальний посібник. Київ: ЦП "Компринт", 2017. 510 с.
6. Тригуб В.І., Тортік М.Й. Основи сільськогосподарського виробництва та аграрної економіки: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс. 2021. 110 с.
7. Харічков С.К., Купінець Л.Є., Садченко Е.В., Рассадникова С.І. Сучасні тенденції формування екологічної інфраструктури природокористування: монографія; за ред. С. К. Харічкова. Одеса: НАН України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, 2012. 356 с.
8. Шубравська О.В., Молдован Л.В., Пасхавер Б.Й. Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки : монографія; за ред. д-ра екон. наук О. В. Шубравської ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. К., 2012. 496 с.

Додаткова

для змістових модулів 1 і 2

1. Бутенко А.О., Масик І.М., Собко М.Г. [та ін.]. Формування врожайності сортів сої різних груп стиглості залежно від строків сівби та ширини міжрядь / Зрошуване землеробство. Херсон. 2020. №73. С.73-83.
2. Давиденко Г.А. Порівняльна оцінка технологій прямого висіву і стрип-тіллу при вирощуванні кукурудзи на зерно в умовах СТОВ «Дружба-Нова» Варвинського району Чернігівської області / Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Агрономія і біологія». 2017. № 9 (34). С. 32-38.
3. Екологічні проблеми землеробства: Підручник / за ред. В. П. Гудзя. Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет». 2010. 708 с.
4. Екологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / під заг. ред. О. Є. Пахомова. Харків: Фоліо, 2014. 666 с.
5. Коваленко І.М., Масик І.М. Вплив технології вирощування кукурудзи на зерно на урожайність та економічну ефективність в умовах Лівобережного Лісостепу України / Таврійський науковий вісник. Сільськогосподарські науки, № 99. Херсон. 2018. С. 67-76.
6. Мальований М.С., Леськів Г.З. Екологія та збалансоване природокористування: навч. посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 316 с
7. Тортік М.Й. Методичні вказівки “Основи сільськогосподарського виробництва та аграрної економіки”. Розділ – сівозміни. Одеса: Фенікс, 2014. 58 с.
8. Тригуб В.І., Тортік М.Й. Основи сільськогосподарського виробництва та аграрної економіки: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс. 2021. 110 с.
9. Харченко О.В., Міщенко Ю.Г., Масик І.М., Давиденко Г.А. Екологічна оцінка різних сівозмін за балансом гумусу / Вісник СНАУ. Серія «Агрономія і біологія» 2015. Випуск 3 (29). С. 126-129.

для змістових модулів 3 і 4

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник, вип.6 / За ред. акад. УААН П. Т. Саблука. К.: ІАЕ УААН, 2003. 764 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: Підручник К.: КНЕУ, 2013. 779 с.

3. Гуцул Т.А. Використання та збереження земельних ресурсів в сільському господарстві *Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит*. 2013. №1. С. 225–228.
4. Дідковська Л.І. SWOT – аналіз розвитку зрошеного землеробства в Україні. *Економіка АПК*. 2015. №5. С. 33-38.
5. Економіка і підприємництво, менеджмент. [С. М. Рогач, Т. А. Гуцул, В.А. Ткачук та ін.]. Київ: ЦП "Компринт", 2015. 714 с.
6. Економіка сільського господарства. Навчальний посібник [В. К.Збарський, В. І. Мацибора, А.А. Чалий та ін.]. Київ: Каравела, 2013. 321 с.
7. Конституція України. К.: Видання інституту законодавства Верховної Ради України, 1996. 49 с.
8. Закон України "Про підприємства в Україні" (27.03.1991 р., із змінами і доповненнями). // Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. 2-е доповнене видання. К.: ІАЕ УААН, 2000. С. 205-224.
9. Закон України "Про господарські товариства" (19.09.1991 р., із змінами і доповненнями). // Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. 2-е доповнене видання. К.: ІАЕ УААН, 2000. С. 224-244
10. Закон України "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про селянське (фермерське) господарство". *Урядовий кур'єр*. 1993. 29 липня.
11. Закон України "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям" (8.08.1995). // Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. 2-е доповнене видання. К.: ІАЕ УААН, 2000. С. 283-285.
12. Закон України "Про оренду землі". *Урядовий кур'єр*. 1998. 22 жовтня.
13. Закон України "Про підтримку малого підприємництва". *Урядовий кур'єр*. 2000. 22 листопада.
14. Закон України „ Про особисте селянське господарство". *Економіка АПК*. 2003. №9. С.150-152.
15. Закон України „Про фермерське господарство". *Державний вісник України*. 2003. № 14. С. 23-28.
16. Земельний кодекс України. *Урядовий кур'єр*. 2001. 15 листопада.
17. Лукінов І. І., Саблук П. Т. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2000, № 4. С. 5-10.
19. Постанова Кабінету Міністрів України "Про методику грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів" (від 25 березня 1995 р. № 231). *Урядовий кур'єр*. 1995. 4 квітня.
20. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на періоддо 2030 року. *Урядовий кур'єр*. 2018. №120.
21. Указ Президента України "Про заходи щодо підтримки цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників". *Урядовий кур'єр*. 1998. 11 червня.
22. Указ Президента України "Про підтримку сільськогосподарських товаровиробників". *Урядовий кур'єр*. 1998. 3 грудня.
23. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки". *Урядовий кур'єр*. 1999. 8 грудня.
24. Указ Президента України "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку". *Урядовий кур'єр*. 2000. 8 червня.
25. Указ Президента України "Про заходи щодо забезпечення захисту майнових прав селян в процесі реформування аграрного сектора економіки". *Урядовий кур'єр*. 2001. 1 лютого.
26. Указ Президента України "Про концепцію амортизаційної політики". *Урядовий кур'єр*. 2001. 28 березня.

27. Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку ринку вітчизняної техніки для агропромислового комплексу та збільшення обсягів її виробництва". *Урядовий кур'єр*. 2001. 14 листопада.
28. Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі та подальшого розвитку аграрного сектора економіки". *Сільський час*. 2002. 27 лютого.
29. Шубравська О.В. Розвиток сільськогосподарського виробництва України: чинники зростання. *Економіка АПК*. 2015. №5. С. 5-11.

Електронні інформаційні ресурси

1. Абрам'юк І. Чи є розвиток українського села справжнім пріоритетом державної політики? [Електронний ресурс] // Інститут громадського суспільства. 2015. Режим доступу до ресурсу: <http://old.csi.org.ua/?p=2264>.
2. Білінська В. Сучасні інноваційні технології в сільському господарстві: основна характеристика та перспективи впровадження. Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/bilinska-v-modern-innovative-technologies-in-agriculture-the-main-characteristi_24645.pdf.
3. Державне агентство лісових ресурсів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/35328.pdf>
4. Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://land.gov.ua/>
6. Єрмолаєв А., Клименко І., Ємець В., Таран С. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування [Електронний ресурс] // Нова Україна. Інститут стратегічних досліджень. 2015. Режим доступу до ресурсу: <file:///F:/%D0%9C%D0%A2%D0%91/Agro%202015.pdf>.
7. Костромський М.В. Сучасний стан технічного забезпечення аграрної сфери економіки України. *Ефективна економіка*. 2012. №12. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2446>
8. Михайлов М.Г. Стратегічні напрями матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2018. №2. С. 10-16. Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/2_2018/3.pdf
9. Міністерство екології та природних ресурсів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/>
10. Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lib.onu.edu.ua/>
11. Національний науковий центр "Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського" НААН України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.issar.com.ua/>.
12. Одеська державна наукова бібліотека імені М. Горького. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ognb.odessa.ua/>
13. Прокопишин О.С. Покращення технічного забезпечення фермерських господарств як спосіб формування конкурентних переваг. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №23. С. 292–295. Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/23-2018/57.pdf>
14. Про тепличний бізнес в Україні [Електронний ресурс]. *Мій Бізнес*. 2017. Режим доступу до ресурсу: <https://msb.aval.ua/news/?id=27273>.
15. Смолінська С.Д., Мельник І.В. Фінансові проблеми матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств «*Young Scientist*». 2018. №1. С. 541–544. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/1/127.pdf>
16. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними:

- [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2018-%D0%BF>
17. Ульянченко Ю. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://194.44.242.244/e-journals/DeVu/2007-2/doc/5/05.pdf>
18. Шаманська О.І., Єкель Г.В. Інтеграційні процеси як фактор розвитку сільськогосподарських підприємств. Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2012/10.pdf.